

Landskap: *Småland*. Upptecknat av: *Karl Sacus Sam*
 Härad: *Summerska*. Adress: *Vols Hamneda*.
 Socken: *Pjätteryd*. Berättat av: *en flösta Pjätterydsbor*.
 Uppteckningsår: *1835*. Född år i

Uppteckningen rör *Härads-, Socken- och Byorganisation.*

Byn s. 1

Porteckning över äldermän i Landhuse och

Pönnings bylag 1842—1865: s. 3.

Protokoll över bystämmor med Svalnaberga by

Pjätteryds förs. s. 3. Till. 2. 88.

Sammanhållning: s. 38

Socknen: s. 44

Ordning mella socknarna: s. 46.

Ban. Byordning fanns i äldre tid.
Byordningen har väl varit nedskri-
ven, men huru länge den varit i
kraft kan ej fastställas. Tiden då
byordningen slutade att fungera är
svårt att bestämma: Dels fortlevde
bruket längre i en by än en annan,
dels övergick byordningen från en
auktoritet, så småningom till en sed-
vänja, där intet av värde behandlades.
Då slutligen byordningens uppgif-
ter övergingo på socken och stat hade
bystämman tjänat ut, och blev under
någon tid endast ett slags minnes-
fest, föga värdig den gamla byordningens
betydelse. Även sedan byordningen helt
upphört fortlevde "vallvarejillat" som

en sista kvarleva av den gamla tradi-
tionen. De gamla byhandlingar som
finnas kvar har jag lyckats få tag i
dels en förteckning över Piskhults
och Lindhults äldermän från 1833 till
1865, dels protokoll från bystämmor
hållna i Svinnaberge by. Den förra
handlingen finnes hos F. h. Alfred
Salomonsson Lindhult i Pjätteryds församling
den senare hos Lantbrukaren Petter
Svensson Svinnaberge, Pjätteryd.

Handlingarna förvarades troligen i en
kista "bykjissta". Jag har gjort av-
skrifter av de gamla byhandlingarna.
I frågelistan framgår ej om stäm-
mor avskrifter, men jag hoppas
de komma att bli till beaktning.

Aldermän i Lindhult och Finkult från 1823
Till 1865.

4476

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

1823. Magnus Svensson Lindhult.

1824. Johansson Finkult.

1825. Sergeant W. Berg Lindhult.

1826. Jöns Jönsson Finkult.

1827. Jön Jönsson Lindhult.

1828. Sven Andersson Finkult.

1829. Jön Andersson Lindhult.

1830. Anders Andersson Finkult.

1831. Anders Jönsson Finkult.

1832. Simon Jönsson Lindhult.

1833. Jöns Jönsson Finkult.

1836. Jön Lön Lindhult.

1844. Sven Pinne Finkult.

1848 Å. Märta Jönsdatter Lindhult.

1846. Anders Andersson Finkult.

1847. Anders Arvidsson Lindhult.

1848. Petter Magnusson Finkult.

Skriv endast på denna sida!

1842. Simon Jonasson Lindhult.
1850. Jonas Jonasson Pindhult.
1851. Göran Pettersson Lindhult.
1852. Gustav Yngling "
1853. Johannes Svensson Pindhult.
1854. A. Hjärstin Pärnsdotter Lindhult.
1855. Johannes Johansson Pindhult.
1856. - Maj den 10 - Petter Magnusson "
1857. Jakob Andersson Lindhult.
1858. Jonas Johansson Pindhult.
1859. Göran Pettersson Lindhult.
1860. Anders Eriksson "
1861. Pehr Johansson Pindhult.
1862. Petter Mattsson Lindhult.
1863. Olof Jonasson Pindhult.
1864. A. Lindblad "
1865. Jakob Andersson Lindhult.

Protokoll över bystämmor med Svina-
berga by i Bjättersöds församling.

"År 1858 den 1 Maj var sammanträdde
i Bergagården med Svinaberga och
Bergagården och Böhö, varvid valdes
till byällderman Jöns Pajer i Svina-
berga, och till biträde Johan Pajeström
i Bergagården och Harald Jönsson på
Stenslön. Till allmän efterrättelse
blev byordningen att var och en sig
och sine egor efterse för varg och röva
icke har några hie sam- här följer
några ord som förbleknat till oläsliga
men även några kan skola förstås
till den uttatte delen. "Här och en
som äger svin-kreatur, att de naggant

efterse att de är ringade och ukade.
Bykassan medföljes byboken med
1 rik. & d. banko. Bergagården som ovan.
[Här följer en förteckning öfver erlagda utg. till kassan.]

År 1852 den 30 April förrättades bystäm-
ma hos understeknad älderman och
valdes till dess efterträdare för kom-
mande året Nils Berg i Sninaberga
samt till biträdare Jöns Pöjer dörstades
och Johannes Magnus Jönasson i Gus-
tavsland. Till snäpplagsmästare valdes en
samtlige byemän Johan Pöjerström Berga-
gården. För vägens iständgörande till
och igenom de så kallade norrmagnus-
skifterne beslutades att samtlige del-
ägare skola vid vårens slut detta år

lä byältermannen därom tillsäges ut-
gå två dagsvärke på varje fjärdedels
hemman 2 dagar efter varandra, dock
rör det endast Bergagården och Sai-
naberga. Såsom uteblivande från denna
byestämman pliktfulldes Torparne Anders
Bund på Gummestorp, Jonas Nilsson på
Christinelund. I detta samt några följen-
de namn äro överstrukna, varför man
kan tänka sig att de fått böterna ef-
terskänkade. I den herr garverifaktoren
J. W. Berggren och smeden Sven Lind-
berg till 25 öre Rmt hvardera.
Enligt byelagets överenskomst
skall varje nytt skammare erlägga 25
öre vardera och skedd sådant av Johan
Pägersström Bergagården, Skomakaren

Rundqvist och Daniel på Stenslund,
samt Olof Johansson på Åhus, ären
Jonas Nilsson på Kristinestund. Såle-
des utgör byekassan denna dag 3 Rdr 50 öre
Rmt. De föreskrivne böterna uttagas
av nederbörande älderman och redovi-
sas vid nästa byestämman.

Carl Nilsson och Petter Nilsson i Sai-
naberge samt Johan Magnusson i Sai-
naberge och Nilsberg därstädes samt
Johannes Magnus Jönasson på Gustafs-
lund erlägga vardera 50 öre Rmt. Något
vidare förbehåll icke som förtjänar att
beskrivas. - utsyn.

Jöns Pöyer Inträdande älderman

Nils Berg Tillträdande.

Joh. Magn. Jönasson Gustafslund Tillträdare
- fört. över utlagda utskyld ^{enligt stadens ordning} i ^{50 öre Rmt.} böträdare.

År 1860 den 1 Maj sammanträdde hos byäl-
dermannen övriga byemän och utvalde
för kommande året till byäldersman
Carl Nilsson i Svinaberga samt till
biträdare avträdande äldersmannen Nils
Berg och Torparen Gumme Lång på
Stenslund. Bykassen är denna dag
bestående av en summa sex $\frac{1}{2}$ Rdt Rmt
och sammansköts enligt överenskom-
melse ytterligare $\frac{3}{4}$ Rdt Rmt, och beslöts
att gåldersmannen skulle för desse pen-
ningar ombestyras att sprutor för by-
lagets räkning denna sommar bli på
inköpta. Vidare beslutades att det
icke vidare skall vara tvång för tor-
parna inom bylaget att inställa
sig vid någon bystämma, dock är

icke Torpare hindrad att hos älderman
begära äldermans och biträdares hand-
räkning i fall något våld honom
övergår. Torpare Nils Berg.

4.

År 1861 den 1 Maj sammanträdde bylaget
hos äldermannen Carl Nilsson i Sain-
berga och rätt valdes Till Bygderman
Petter Nilsson i Sainaberga och Till bi-
träde Lars Nilsson i Sainaberga och Tor-
paren Jonas Sunesson på fjärrane Torpe
och i bykassa som medföljer byboken
bestiger Till döte 8 Ryl 26 1 riksmunt.

Sainaberg den 1 maj 1861. Carl Nilsson

5.

1862 sammanträdde Bylaget herna hos
Bygdermannen Petter Nilsson i Sain-

berga och överenskommen meden nämnde
 punkter. Den nu innevarande bykassa
 skall utdelas till inköp av nyöla spru-
 ter av kåpor som skal beståas så fort
 som de kan. En till Marie Jördögare
 inom roten. 3. Och till byällderman
 att såltes Johan Månsson i Sainaberga
 och till biträde Petter Nilsson Liden-
 " och Olaf Johansson på Åhus. Bykassen
 innehåller 8 Ref 86 p Riksmark som med-
 följer byboken. Sainaberga den 1 maj 1863
 Petter Nilsson.

1863 sammanträdde hemmansägarna
 härstädes som tillhört roten och ut-
 nämndes Salmen Månsson på Jämsboda
 till byällderman och till biträde Johan

Persson och Johan Måns Johansson på
Gustavslund och för rätt nämnde bykassa
är 8 Rik. utdelat till inköp av sprutor,
och de återstående 75 öre medföljer by-
boken. Svinaberge den 1 maj 1868.

Johan Månsson.

-forts. från föreg. - (afslutbart) "Och för det andra
även en kasse bylaget vilken järdägare
som sig undanhåller på till laga dag
senast kl 4 på eftermiddagen bote var
och en som sådant händer ^{25 öre} som bliuan
de älderman skall uppbära.
-obs. Traligen rör det sig om stängselstyldighet. -

~

1864 den 30 April sammankträdde bylaget
hos byäldermannen Salomon Månsson
den äldre i Svinaberge och utnämndes

Till ny byälderman Till kommande år
Johan Persson på Östratorp, samt
biträdare Salman Månsson den äldre
och allas Johansson på Bokeli, och by-
kassan består i s's åre riksmynd som
Johan Persson emottager, och även öns-
enskomme bylaget att var och en
som äger jord, skall sjöla efterse
om räntie och sådan dyligt, och
några vidare anmärkninga var det icke
att anmärka. Svinaberge som arar
Salman Månsson.

8.

1865 den 1 te maj Sammanträdde by-
laget hos byäldermannen Johan Persson
på Östratorp, och tillsatte till kom-
mande år Herr Pastor P. Danielsson

i köken till byälderman, och till
biträde förre äldermannen Johan Pers-
son Östratörp samt Johannes Måns
Jönsson prä (tydligt), och bykassen består
i 38 äre riksmyndt den blivande äl-
derman emottager. Svinaberge den 1 maj 1868.
-PS - några ord som försvunnit nästan helt ...
"För utskrivande vid bystämmen bote Sal-
mon Månsson den äldre i Svinaberge
38 äre som bliven älderman skall
mottaga. Johan Persson.

2

År 1866 den 1 Maj förreättades bystäm-
ma hos undertecknad som sedan den
1 sistlidne maj insom bylaget inne-
haft befattning såsom byälderman.
Till byälderman invaldes nu Gästgivaren

J. Pöckerström i Bergagården som även
 lides emottag bykassan bestående av
 88 öre riksmünt, samt till biträdare
 Torparen Jonas Lundeau på Gummestorp
 under Böken och hemmansägaren Pet-
 ter Nilsson i Svinaherge. Vår och en
 inom bylaget här nästa lördag den
 8 de mes på sina ägor efterse, om
 där möjligen skulle finnas några
hien för varg eller råv. Vår och en
 hemmansägare eller hemmansinne-
 havare inom bylaget, som ej på
 kallelse, själv eller genom ombud
 sig på bystämma infinner pliktar
 såsom hittills brukligt varit, 35 öre
 riksmünt. Böken den 1 maj 1866. L. J. Davidsen
 protokollet godkänt — namnunderskrifter

hien för
 varg & råv

⁰
 År 1862 den 1¹⁰ Maj sammanträdde by-
 laget hos Gästgivaren i Fägeraträm
 i Bergagården. Som sedan den 1 maj för-
 ledet är inom bylaget haft älders-
 mansbefattningen. Till byälderman i
 Gästgivare Fägeraträms ställe invaldes
 nu hemmansägaren Jönas Fager i Sai-
 naberge. Till vilken byhuseen som blott
 utgår 88 öre riksmünt. övertäckades.
 Till biträdare i stället för de nu av-
 gående Petter Nilsson i Sainaberge och
 Jönas Sunesson på Gummetorp valdes
 Gästgivaren i Fägeraträm i Bergagården
 och fjärdingsmannen Johannes Magnus
 Jonsson på Gustavslund.

Bergagården den 1 maj 1862

Joh¹ Fägeraträm.

Skriv endast på denna sida!

1868 den 1 maj höls bystämma hos hemmansägaren Jöns Pögers i Svinaherga, vilken haft befattning såsom byäl-derman sedan den 1 maj förledet är. I Jöns Pögers ställe invaldes nu till byäl-derman hemmansägaren Nils Jön-son Berg i Svinaherga. Till vilken bykas-son blott utgör 88 öre riksmünt. överskän-nades. Till biträdare i Jöns Pögers ställe ock fjärdingsmannen Johannes Magnus Jönssons ställe, vilka nu avgå, valdes hemmansägarna Jöns Pögers och Petrus Nilsson i Svinaherga. Jöns Pögers.

+8

1868 den 1 Maj höls bystämma hos hemmansägaren Nils Berg i Svinaherga, vilken haft befattning såsom byäl-derman sedan den 1 maj förledet är. I Nils Bergs ställe invaldes nu till byäl-derman hemmansägaren Jöns Pögers i Svinaherga. Till biträdare i Nils Bergs ställe ock fjärdingsmannen Johannes Magnus Jönssons ställe, vilka nu avgå, valdes hemmansägarna Jöns Pögers och Petrus Nilsson i Svinaherga. Jöns Pögers.

man sedan den 1 maj 1868. Till byälde-
man för detta år utsattes hemmansä-
garen Carl Nilsson i Sainaberga. Till
vilken bykassan, förut gör 88 öre rent
utlämnas. Till biträde, Nils Berg, Sven An-
dersson Sainaberga. Sainaberga den 1 maj 1868 Nils Berg

19

1870 den 30 April höla bystämma hos
hemmansägaren Carl Nilsson i Sainaberga
vilken sedan den 1 siatlidne maj haft
byäldeamanatbefattningen. I Carl Nilssons
ställe invaldes nu till byälde-
man hemmansägaren Sven Andersson i Sai-
naberga. Till vilken bykassan som blott
utgör 88 öre rikamant överlämnades.
Till biträdare i Nils bergs och Sven
Anderssons ställe, vilka nu angä,

valdes hemmansägarna Carl Nilsson och
Andreas Eriksson i Sainaberge.

Carl Nilsson, med land om femman.

14

Ar 1871 den 1 maj hade byältermannen
Sven Andersson sammankallat byemän-
nen till ordinarie stämma, varvid inga-
ting vidare försked om det att Sven An-
dersson begärde entledigande från be-
fattningen att vara älderman, och i
hans ställe inväldes till denna befatt-
ning Andreas Eriksson Jönabole kallat,
och till biträden inväldes i stället
för Anders Eriksson i Sainaberge sam-
nu oqgi från denna befattning, förre
ältermannen, Sven Andersson, och beslu-
tades att Carl Nilsson skall kvarstå

vid sin befattning ännu ett års tid räk-
nat från förenämnda dag till samma dag
år 1842. Sveinaberga som ovan
P. S. Anmärkes att bykassan består av 83
öre - några urblekta ord. - Suen Andersson

18

År 1842 den 1 maj sammankallades by-
laget av Anders Eriksson i Sveinaberga
och han antogs till byäldermannsbefatt-
ningen och invaldes Berghvår (otydligt)
Jonas Johansson i Sveinaberga till by-
älderman, och till biträde Andreas Erik-
sson och Suen Andersson i Sveinaberga,
och i bykassa erhöles 83 öre riksmunt
som Jonas Johansson erhöles. Salunda
öfverenskommit i Sveinaberga som ovan
Andreas Eriksson Beattas
namn

År 1873 den 1 maj hade byältermannen
Jonas Johansson i Svinaberga samman-
kallat bymännen inom Svinaberga,
Bergagården och Råköns rote och an-
mälde att han från denna befattning
ville bli fri, hvilket de samtliga
tillstödesvarande biföll och i hans
ställe invaldes Jonas Andersson Lydög,
och invaldes där tillträden vid före-
fallande behov ovannämnde Jonas
Johansson och Göstgävarsen Joh. Bergström.
Sen Andersson i Svinaberga anmälde
att han i flera år varit rotmästare
i Svinaberga, och nu önskade befrielse
från denna befattning, vilket även
de samtliga biföll och i dess ställe
förordnades och invaldes Jonas Johansson

härstodes och skulle han djöla och om-
ta rotekistan för vilken han från och
med morgondagen skall vara ansvarig
efter lag. Svinnberga som ovan

Sven Andersson.

Protokollen över 1874, 1875, 1876, 1877, års sam-
manträden innehålla inga särskilda
beslut.

17

1878 den 1 Maj på undertecknads käl-
lelse infunna sig hemmansägarna i
Svinnberga och Bergagårdens byelag och
beslutade att för nödhanande är
skulle Sven Andersson i Svinnberga
bestrida äldermannstjänsten innan by-
laget. Såsom dennes biträde invaldes
Bengt Joh. Johansson i Svinnberga
och skall Joh. Magnus Johansson i Gustavslund

Såsom sådan ännu ett år kvarstå:
 Jönas Johansson i Svinnaberga anmälde
 sin önskan att vara fri från ratmä-
 tarbetjänsten inom Svinnaberga by, och
 förordnades i hans ställe Anders Eriks-
 son dörstödes, som ^{ärligger sig} gerna at arhanta rat-
 biatan. Något vidare förekom icke att
 anteckna, vedan byhuseen ss öre valdes
 till nu invalde älderman
 Svinnaberga som ovan. Karl Nilsson.

18.

Den 15 maj 1872 voro byemännen ut an-
 dertecknad älderman kallade till sam-
 manträde dörvid till älderman för
 nu ingångna året valdes Andreas
 Eriksson i Svinnaberga, och till biträ-
 den blev undertecknad jämt, Johs Hagd.

Jönasson i Gustavslund. Bykassan består
av sju personer som ovan. Sjuu Andersson.
Sedan alla överläggningsmän i allt öf-
rigt lyckliga och väl försiggått, erhöles
Håkan Pettersson på Sunnerborg s. kr. per
år till Svinaberga åker, under s. års tid,
räknat från denna dag, för allt det så
kallade slappishet som tillhör byen.
vilket anbud av samtliga byegarne
antogs, och skall arendesumman betalas
något i maj. Utspira Håkan Pettersson, Jonas Jönasson.

Byns pise

17.

1880 den 1 Maj iinutöfde samtliga by-
män innom Svinaberga by, utom Jonas
Jönasson som är frånvarande, men
uttröttes till byälderman, efter tur
biträde till det samma inveldes äldre

mannen som angår Andreas Eriksson,
ävensom Gustav Johansson. Skulle Jonas
Johansson ej ingå efter förslaget så
avslutas byförrordningen, såvida ingen
annan åtager sig detsamma, eller an-
mäter sig det inom den 1 maj 1881.
Bykassan bestående 85 öre innehaves
av Andreas Eriksson tills vidare.
Vidare förekom ej byemäns underskrifter.

80

1881 den 30 April inställde sig byemän-
nen i Svinnaberge byelag hos älderman-
nen Jonas Johansson därstädes, som
begärde och erhöll entledigande från
befattningen och inväldes i hans
ställe till byällderman Jonas Andersson
Lydij i Svinnaberge och vid förefallande

Tjänstgöring skall enligt allas inkom
byloget önskan och gammal förm. nu
avgående äldermannen Jönas Johansson
och Johs. Merg. Jönasson i Gustavslund
under året varda hans biträde. Den så
kallade nersevanesågen skall ent. förut *vägnusdubell*
fått beslut. Underhållas. Något vidare
anagträliggande förkom icke, vadan stäm-
man avslöts. Dag som ovan Jönas Johansson
-tillstädesvarande byemäns underskrifter-.

81

År 1888. den 1 maj instälde sig un-
derstecknade byemän inom Sörinaberga
och Bergagårdens bylag hos Jönas Lydij
som avgår från befattning och i
hans ställe invaldes J. Pagersström.
Som biträde invaldes hanaffjördsings-

mannen Johannes Magnus Jonsson,
som har ett tillse att ordning och
skick sker innom bylaget. För lägn
och beakt. horeri; skörelsnad med me-
re sådant. Skulle sådant förekomma
skall sådant anmälas hos byestämman.
Vidare förkom ej. Dag som ovan
byemäns underskrifter.

Ordningen
i byn.

22.

År 1883 den 1 maj instälde sig byemän
innom Svineherga och Bergagården
hos Göstgevaren J. Pagersström för att
äta och dricka som vanligt vid byestäm-
man, och överenskomme att samman-
träda hos Gustav Päger nästa år.
Vidare förkom ej. Dag som ovan.
Byemäns underskrifter. [Dag vad som fram-

går av senaste protokollat har byförsam-
lingens uppgift helt upphört, och man
samlas efter gammal sedvänja "för att
äta och dricka". Nu finnes endast ett pro-
tokoll kvar i byboken. Några förhandling-
ar som vare värda att anteckna förekom-
mer väl ej längre.]

Jag återgår nu till prägelisten. I bystäm-
man deltog alla män som hade eller
brukade gårdar inom byn. I den här
delse att mannen var död men änkan
brukade gården, hade hon rätt att del-
toga i stämman. Att även änkor in-
valdes till äldermän framgår av älder-
mansförteckningen över Lindhult och
Pienhult. Möjligh är ju troligt att så ej
förekom i alla byar. Enligt bestäm-

melse inman byelagen skulle bystäm-
ma (ordinarie) hållas den 1 maj varje år.
Dock förekom att man av någon orsak
håll stämman någon av de närmast
efter eller föregående dagarna. Förutom
desse ordinarie stämmor kunde byäl-
dermannen sammankalla bymännen
till aritime stämmor då sådant var
behöfligt. Bystämman sammankallades
medelst budkavel som utsändes av äl-
dermannen. Då budkaveln anlönt till
en gård var det ens skyldighet att
så fort man togit del av meddelandet
afordräjligen sända kaveln till närmas-
te granne som i sin tur måste sända
den till sin granne. På detta sätt förfar
man tills budkaveln passerat genom hela

Ägn samt Tillbaka Till älderman. Den
som sist erhölet kaveln skulle antagligen
hemsända densamma. Budkaveln var en
Trö samt Träkantig. Vid kaveln var
en lida med skjutlock fastgjord, och
i denna lida fanns den skrivelsen som
angår kavelns innehåll. På den i
skrivelsen uttryckt Tidpunkten samla-
des man hos äldermannen. Någon sam-
lingsplats ute i det fria förekom ej.
Särskild bystuga fanns ej. Alla över-
läggningar höllas hos den tjänstgöran-
de äldermannen. Bystämman själva-
skrivne ordförare var äldermannen.
Äldermannen hade 3 biträde som skulle
om så var nödigt hjälpa honom att
upprätthålla ordningen i byn.

Ordföraren och hans biträdare inväldes
av byemännen i den ordinarie stämman.

Aldermannen inväldes för i år. En
gammat Tradition skall ha varit att
om äldermannen ej avlämnade klubb
och handlingar i rätt Tid fick han
kvarstå som älderman ännu ett år.
Denna uppgift härleder sig från Lint-
hult och Pimbult, och inom detta by-
lag har sökt detta bruk förkammit:
Enligt äldermansförteckningen innehade någon
älderman sin tjänst längre än den uttatte
tiden. Äldermans skyldighet och be-
fogenhet var genom omfattande i äl-
dre Tid. Han skulle hastigt hålla ord-
ning och reda i byn. Såsom ordförare
i bystämman hade han där den största

makten. Han skulle hiära viisa bröd
såsom protokollen utaisar. Priater och
vämje innam byn: fjylleri och slegsmis,
otukt, stöld, gördegårdar, vågar m.m. var
saker som äldermannen hade uppsatt
över. Vidare skulle äldermannen emot-
toga "knektaväskan" med "knektapiäten",
de efter om det fanns post till knekten
i byn — vilken post han skulle sända knekten
dempt sända väskan till äldermannen
i nästa by. Många skyldighets följde
med äldermannabefattningen, och såkert är
att dygden ej var avundsvärd.
Som tecken till sin värdighet hade
äldermannen en klubba "älmamansklobba":
En vanlig träklubba med kort shaft.
vilken han höll i handen, och slog i borden

obs. — På stämman beslutades som som skulle hållas
4476 "byotjuss"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de en sak beslutats. En gammal dags
bestämma började oftast medelst in-
spektion av byns gårdegårdar. Den som
försummat sin skötsel skyldighet fick
den som berare på stämman. Efter
inspektionen beslades man hos älders-
männen och nu följde en längre eller
kortare förhandling varvid byns gemensam
samma ärenden behandlades. På stäm-
man var slut började det skälluare-
förellet. Det var nämligen äldersmännen
skyldighet att hålla "vollarregille" och
dessa pällen hållas sålunda i tur och
ordning av bymännen. Den mot man
fick på "vollarregillet" var bant, bräd,
sak, smär, "wita" gräst någon lagad rätt
samt förs och prämat brännvin.

Skriv endast på denna sida!

33

De dyckeshörl som användes vare en-
skild egendom. Några särskilde Tömlingar
eller Lekar, i samband med "vallvargjillingen"
känner man ej till.

Bystämman fungerade även som domstol.
Sålunda dömdes böter för olika förseelser.
Den som ej skyndade sig att sända bud-
haveln från sig, då denna antänt, fick
böte; liksom följde plikt på främmare
från bystämman. Även flera andra för-
seelser beivrades av bystämman.

Till och med krappskräpp dömdes av
bystämman. Det berättas om en hustru
som av stämman blev dömd att aga
sin son därför att denne skulle en
lös. Besträffningen skulle utföras i stäm-
mans närvaro. Man säger att fadern slog

sin den mycket grundligh. Den var-
ning arkunnades av bystämmen. Det
straff dem bestod av böter esclades till
äldermannen (antingen optarl) i penningar
eller i natura. Den pantning torde ha
förkommit. Man pantade ex. blödsplagg.
Förutom de arkriane byhandlingarna
fanns tillpendant några år sedan i Retholt
några skriffter rörande stängselstyldighet
straffbestämmelser ex.

Byn ägde gemensamt fiskevatten, gemensamt grustag, gemensamt messe samt ut-
männings vilken senare nyttjades som
betesmark för byns ungdjur. Vidare ägde
byn gemensamt badstuga. Iker och ång
har i äldre tid nyttjats på angång.
Detta anser man dock var ett samt tids.

Samfälls
mark.

Så sent som på 1880-1890 Talet hade ett
bydskap i Hamneda söken en gemensam
slötkerare² bestående av 2 skifter som
nyttjades i Tur och ordning mellan
byarna. Det var ju vanligt att fattiga
försörjde sig genom Tiggeri, men då sjuk-
dom och ålderdom lade hinder i vägen
för denna utkomstmöjlighet fick rätts-
bringa hjälp. Ett vanligt sätt var att
auktionnera bort dessa stöckare, vanligen
hålla några auktioner framme vid kyrkan,
fast varje rätts fick vidhållas utgifter-
na för sina fattiga och närmlösa. Detta
sätt att auktionnera bort folk fortlevde
rätt länge. På Maria Magnusson i Svinalunga
blev som barn "söld på prämlösa".
Det blev emellertid ganska svårt för

Småland

Smålands

Västmanland

1935

4476

Karl Sörensen

Trä, Kammada

Per. 95 St. Väst. Västmanland

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

37
37

enastående rotar som hade många falliga
att försörja, och därför fanns man en
sammanslagning i samma socknen var bl.a.

Snöplegmästare och Rotmästare tillsattes
av bystämmen. Någon brandväkt fanns
ej i byn.

De en nyinflyttat kommit till byn
skulle han göra "välkomstjulle" som
"flöttejulle". De den som skulle flytta
in i byn kom till gården, mottogs
han vänligt. Byborna hade kokat "vita
gröta" — det bästa man visste i äldre tid
som bars till den nye ägarens gård.

Utanför byn fanns ofta någon plats
som ungdomen valt till lek- och sam-
lingsplats. Någon särskild lekplats
fanns ej men på en eller annan gård

Skriv endast på denna sida!

fick ungdomen dansa i Stugan. Detta kallades att hålla "lekestua". Angående lekar och näjvin har jag behandlat detta ämne i Landmilsarkivet.

Sammanhållning.

Det var mycket vanligt i äldre tid att man lämnade bistånd i form av arbetshjälpen åt grannen i byn. Sedan arbetshjälpen lämnades vid skörden, vid slåttern, vid husbyggen. Speciellt tektäckning och rearing av spännan vid potatisbockning. Då man sammanhållade sina grannar för att vara behjälpliga med dessa arbeten så skulle man bestå en riklig traktering av mat och brännvin. Den hjälpen som på detta sätt lämnades

betecknades med: vid körning "hjäre-
jälpe", vid skörden "sjörrajälpe", vid
slätterna: "slättajälpe" även benämnt
"slättöl", vid taktöckning: "Täckejälpe",
vid resning av spännena: "roisejälpe",
vid potatishackning: "hackejälpe".
Säkert är att sammanhållningen var
mycket mera intim i äldre tid, än
vad nu är fallet. I mångt och mycket
hjölpes man åt med arbetet, och då
någon var i behov av hjälp, var man
genast färdig att bistå. Den som be-
hövde hjälp, sammankallade de näre-
maste grannarna, med det kunde även
hända — minstone i små byar — att alla
gårdarne vara representerade vid arbets-
platsen. Någon form av betättning för

kom ju ej för sådant arbete: den ena
behöfde hjälp en gång, en annan en
annan gång, brukar man säga. Det var
ofta vanligt att man direkt "bytte arbet"
d. s. man samlades än på den ena gården,
än på den andra. Riklig förplägnad
skulle man emellertid ha. Då man
skulle bereda ost, brukade man göra
"ostställe". Man bad bykvinnorna om
mjölk, och den betalade man med sam-
ma mynt igen. De rätter man fick
vid ett hjälparbete var: sopor, (söml) ost,
bröd, (bröd) en lagad rätt, som ju kallades
"kashemat" samt riagrönsgröt som kal-
lades "witö" gröt. Denna rätt skulle
alltid finnas på bordet då det var festligt.
Ytliare skulle man ha brännvin, och då

arbetet var slut. Tog man ofta rätt
mysket av denne i äldre tid. uppmärksade
deres. Detta gamla hjälpsystem är
så gott som helt utskaffat, men
en annan form av hjälp förekommer
än nämligen sk "liggerhjälpen", då en per-
son som skall bygga, beder sina grän-
nar om virke till bygget, samt sedan
bjöder på ett bra kalas, som ^{i detta} kallas "tög-
gejölle". Att personer från flera byar
samlades till arbetshjälp känner man
ej till. Ett regelbundet återkomman-
de arbete var linbrätning och efter-
beredning av linet. Det förre kallades
"brötegejölle", det senare "spjöt¹⁴gejölle".
Men brukade alltid hjälpas åt med
brätning och spjötning av linet.

Angående linets bearbetning, se min
uppt. "Linberedning" som finnes hos Lunds-
museet.

Bill krällor och begravning inbjöds i
vanliga fall hela byn. Det kunde dock
hända att byn indelades i två bygd-
lag. I Södra by, S. Långa dock, existerade två bygd-
lag, varav det ene omfattade byns
norra del, det andra byns södra del.
Om någon blev så svårt sjuk att
man behövde vaka, skulle den sjukas
anhöriga i främsta rummet utföra
detta. Varade sjukdomen länge, kunde
det hända att man bad sina bästa
vänner inom byn att vakta sig nå-
gon natt. Barnsängskvinnor skulle
ha "smacke" av sina närmaste grann-

kvinnor, som i regel hammar på be-
sök någon dag efter föreläsningen.
Boaktens ungdom brukade ofta samlas till
fester och lekas antingen ute i de fria
eller i någon "lekstuga". Det förekom
även att ungdom från flera byar sam-
lades på en plats för att "roa se".
I härsköping i Bjölteröda förs. brukade
ungdom från Sjörsby, Långby, Lång-
by, Stacksby, och Växby byar samlas,
och sedan dansade man kring en
chakulle på vilken spelmannen presen-
terade. Endast ett gammalt dragspel
toner hade man att dansa efter, och hade
man ingen musik så sjöng och trallade
man melodierna. I Harsberga by i
Harsberga har fått ett nunn darsa ad

44
44

plataren varit en hösthage. Håll beteck-
nades i äldre tid med «håssa». — Huru
neda socknen fenna en gammal samling-
plats och dit kom ungdom från flera by-
ar. Angående de nu närmast följande frå-
gorna rörande ungdomens Tälningar m.m.
samt klädde återfirings- och Landmålsvärden.
Någon direkt förhållande mellan byar hän-
ner jag ej till, men väl mellan socknar
vilket senare kommer att antalas.

Socknen.

Innan socknen fenna «fattisäter» och «läse-
röta». I bytoen för röten stod «rötmästare»
som hade hand om knektens upmuntrasning
samt skulle valda denne. Rötumästaren in-
valdes av bymännen i bysamfundet.
Socknen har i äldre tid varit indelad i

"ffjöringe" möjligen även i sötlöngar. Pfjör-
dingmannen som även fick hota affjörings-
påren. uthärande skatt. pentade ack de vidare
in änd uppt. "Brott och straff i äldre län".
Churu underhållet av fattiga och virna-
slä väl ilåg roten hade man väl må
för indulser med socknen i äldre i den för
Genom auktion bestämd annars ofta de den
ej kunde klara sig själva. En gammal gum-
ma berättar att då han var barn såg
hon en liten fliska stä vid kyrkan och
gräta en söndag. På förfrågan varför han
stod då, svarade han "ja och säljes".
Till prästen skulle man lägga tjänst för
klockaren skulle ha en vis de. Prästen och
klockaren skulle vidare ha atungjält
(cytengjält). I sockenmagasinet för

beredda den "fattiga" som skulle utdelas
åt behövande. Särskild gränspolis fanns.

Denne kallades "vackten" eller "björkenack-
ten". Ingaende kyrkostroff m.m. fanns.

uppt. i arkiven.

Ingaende skolväsendet se uppt. "Barnuppföstran"
Landsmålarkivet.

De frågor som framställes under rub. Hinder
finnes besvarade — i huvudsak — i uppt. "Brott
och straff i äldre tid."

Ovänska rådde ofta mellan nägrännande
socknar. Fjätterydskor och Gätterydskor vara ofta
ovänska. Fjätterydskorna kallade Gätterydskorna "böla"
— en Gätterydskor hade stulit en bäl (anömt tjinn) Fjätteryd-
skorna kallade "bekängla" — man tilluckade mycket.

Även mellan Ljungaber och Fjätterydskor rådde ofta
ovänska. och slagsmål var ganska vanliga.
i Fjätterydskor för
brot och tjäsa

45.
46.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Di ungdom från flera socknar sam-
lats ex. vid marknader och dyl. kunde
man få höra någon säga "höla" eller
"bekängla" och sedan var slagsmålet
snart i full gång.

På Tula marknad i S Ljunga socken
brukade Bjötterydsbarn komma, och slags-
mål blef det nästan varje gång. Oftast
finga Bjötterydsbarnen retirera för Tulabarnen
som hårde dem framför sig, men då de
tröttnat på förföljandet och vånde tillbaka,
följde Bjötterydsbarnen med, och på detta sätt
marscherade man fram och åter.

I S Ljunga fanns en gammal brunninrätt-
ning, och hit samlades folk från flera socknar
för att dansa och roa sig. Särskilt en söndag var
beständ som samlingsdag. Denna söndag kallades
den "rolle söndagen" och då sån och slags man vilddeligen.